

CRIZA BALCANICA DIN ANII 1875—1878 ȘI POZIȚIA ROMÂNIEI

de dr. NICOLAE CIACHIR

În urma revoluțiilor din 1821 și 1848, poporul român dă dovadă de energie și vitalitate, iar prin Unirea din 1859 pune bazele statului național și continuă lupta în vederea cîștigării independenței de stat. Ceilalți vecini și prieteni din perimetrul balcanic : sîrbi, bulgari, muntenegreni, greci, albanezi, macedoneni, dau dovadă de aceeași vitalitate și pregătesc ultimul asalt împotriva citadelei anacronice otomane.

Mutații similare, dar cu caracter mult mai spectaculos, se petrec atît în Europa — unde are loc unificarea Italiei și a Germaniei — cît și în afara ei, unde SUA, după războiul civil din 1861—1865, și Japonia, după revoluția burgheză din 1868, se dezvoltă cu o repeziciune impresionantă, dornice să ajungă și chiar să întrecă Anglia, care, mizînd pe flota cea mai puternică, pe imperiul colonial cel mai vast și pe o diplomație experimentată și abilă, căuta să-și mențină pozițiile ¹.

Meticulozitatea germană, pregătirea militară și voința de fier a cancelarului Otto von Bismarck surpă, ca pe un castel de nisip, cel de-al doilea Imperiu francez, iar arbitrul Europei din 1856, Napoleon al III-lea, coboară de pe scena istoriei, cedînd locul Germaniei.

Rusia, care-și revenise în urma înfringerii din războiul Crimeii, se pregătea pentru o nouă ofensivă în Balcani, urmărită cu discreție și tenacitate de către Curtea vieneză, care încerca să-și redreseze influența și să-și recupereze teritoriile pierdute în cadrul Confederației germane și nordul Italiei, pe scama Peninsulei Balcanice. Italia — intrată ultima în rîndul marilor puteri europene — chiar dacă nu declara încă public, dar aspira la țelurile urmărite de Rusia și Austro-Ungaria, mulțumindu-se inițial cu mici capete de pod pe teritoriul albanez și muntenegrean.

Astfel studierea problemei proclamării și cîștigării independenței de stat a României este un fenomen complex, care trebuie aprofundat în cadrul balcanic și european, pentru a înțelege și a pune în lumină adevărul obiectiv.

Accastă acțiune a poporului român s-a desfășurat în special în cadrul crizei orientale din anii 1875—1878, redeschisă în vara anului 1875 prin răscoalele din Herțegovina și Bosnia, urmate de cele două răscoale ale poporului bulgar, din toamna anului 1875 și primăvara lui 1876, și agravate prin intrarea în război a Serbiei și Muntenegrului din iunie 1876, de războiul declarat de Rusia Imperiului otoman în aprilie 1877, război la care participă foarte curînd și România (29 aprilie 1877), în care Poarta este înfrîntă,

¹ Vezi pentru amănunte Hauser Henri, *Histoire diplomatique de l'Europe (1871—1914)*, vol. I, Paris, 1929 ; Renouvin Pierre, *Histoire des relations internationales... XIX-e siècle (de 1871 à 1914)*, tom. IV, Paris, 1955 ; *Istoria diplomației*, sub red. Iul Potemchin (trad. rom), voi. III, București, 1948, etc.

criza terminându-se doar parțial prin tratatul de la San Stefano și congresul de la Berlin (1878), deoarece nu toate statele au fost mulțumite de hotărârile luate de areopagul european².

Criza orientală din anii 1875—1878 a fost punctul culminant al evoluției problemei orientale din sec. al XIX-lea, punctul culminant al mișcărilor de eliberare națională, soldându-se cu independența României, Serbiei, Muntenegrului, cu crearea Principatului autonom bulgar, cu ieșirea a o serie de teritorii din componența Imperiului otoman, acesta primind o lovitură de grație în posesiunile sale din peninsula Balcanică, lovitură din care nu-și va mai reveni.

Pentru a studia cu toată obiectivitatea poziția și aportul României în perioada crizei orientale și în special perioada de neutralitate, trebuie să cunoaștem întreaga complexitate a problemelor ce frământau Europa, unele depășind chiar raza continentului. Aceste contradicții, grupate, erau următoarele :

a) Contradicții deosebit de puternice între Imperiul otoman și statele și popoarele din sud-estul Europei, culminând cu acțiuni armate la care otomanii au răspuns cu deosebită violență.

b) Contradicții între Imperiul otoman și o mare parte dintre marile puteri, care doreau să ocupe o serie de posesiuni cheie din Turcia europeană, având în vedere în special așezarea strategică a Constantinopolului.

c) Contradicții deosebit de puternice între marile puteri, unele — în special Anglia — urmau politica unui echilibru european și doreau păstrarea integrității Imperiului otoman, ca nu cumva alte puteri — în speță Rusia — să obțină avantaje prea mari în urma înfringerii Porții.

d) Contradicții între popoarele balcanice, deși urmăreau același țel : înlăturarea suzeranității otomane.

Sec. al XIX-lea a fost, după cum se știe, prin excelență secolul care a dezvoltat conștiința națională, iar popoarele aflate sub dominația directă a Porții au primit sprijin din partea Greciei independente (1830), a României, Serbiei și Muntenegrului, state autonome, la care legătura cu Turcia se limita practic la plata unui tribut anual. Trebuie să adăugăm, în plus, că România, prin așezarea sa geografică, a fost un azil permanent pentru balcanici, începând cu grecii și sîrbii și terminînd cu bulgarii și albanezii. Dar paralel cu acțiunile comune ale popoarelor balcanice de-a înlătura definitiv dominația otomană, burghezia greacă urmărea să reînvie vechiul Imperiu bizantin care-și avusese capitala la Constantinopol, burghezia sîrbă urmărea să realizeze un stat mare în granițele țarului Dușan, cea bulgară dorea o țară în granițele țarului Simeon, iar cea română, devenind puternică prin realizarea unității naționale, provoca invidia celorlalte. Realizarea deci a acestor țeluri sporea în mod inevitabil vigilența burgheziilor balcanice, creindu-se o suspiciune reciprocă, care ulterior a degenerat în conflicte armate³.

e) Contradicții existau de asemenea între marile puteri și statele din sud-estul Europei. Marile puteri urmăreau cu multă atenție evoluția acestora spre emancipare totală față de Imperiul otoman, sprijinindu-le lupta numai în măsura care convenea diplomației statului respectiv. În același timp, diplomațiile română, sîrbă, muntenegreană și greacă

² Contradicțiile existente au declanșat ulterior războiul sîrbo-bulgar din anii 1886—1887, cu implicații pe plan european, războiul turco-grec din 1897, răscoala poporului macedonean din 1903, criza bosniacă din 1908, războaiele balcanice din anii 1912—1913 și au declanșat cel mai puternic flagel de pînă atunci, primul război mondial, al cărui germe trebuie căutat încă în 1878 la Berlin, cînd au ieșit la iveală puternicele contradicții între marile puteri.

³ Autorul ajunge la aceste concluzii după ce a cercetat ultimele lucrări ale istoriografiei sud-est europene, colecții de documente, materiale de arhivă, depistate mai ales în urma unei călătorii de peste 2 luni, făcută în două serii în vara și toamna anului 1976, în Iugoslavia, Albania, Grecia, Bulgaria și Turcia. Vezi de asemenea lucrările : *Evangelos Kofos, Greece and the eastern crisis 1878—1878*, Thessaloniki, 1975 ; *Cedomir Popov, Francuska i Srbija 1871—1878*, Beograd, 1974 ; *Dimitrije-Dimo Vujović, Crna Gora i Francuska 1860—1914*, Cetinje, 1971.

erau atente ca roadele scoaterii turcilor din Peninsula Balcanică să revină balcanicilor, iar nu Austro-Ungarici și Rusiei, cele mai interesate să ocupe locul Sublimei Porți. De fapt cele 6 mari puteri, impunându-și tutela asupra României, Serbiei și Muntenegrului printr-hotărârile congresului de la Paris (1856), au făcut numeroase șicane diplomațiilor balcanice în perioada 1856—1878, care luptau spre emancipare politică totală. Iar acest lucru se vede tot mai pregnant din 1875, directivele fiind semnate fie de Bismarck ori Disraeli, de Andrassy ori Gorceacov, de Decazes ori Corti, urmărind în speță numai interese egoiste, care să concorde statului pe care-l reprezentau.

În plus, nu trebuie să uităm că sud-estul Europei este locuit de popoare de origine latină (români, aromâni), de origine slavă (sârbi, muntenegreni, bosniaci, bulgari), de origine greacă și iliră (albanezi). Românii, grecii și albanezii urmăreau cu multă neliniște acțiunile panslavismului, căci în ciuda sîngelui vărsat de ostașii ruși în timpul războaielor din secolele XVIII și XIX, împotriva Imperiului otoman, diplomația țaristă s-a dovedit a fi machiavelică și erau neliniștiți ca nu cumva prin favorizarea slavilor balcanici să li se aducă prejudicii. De altfel, balcanicii urmăreau cu aceeași neliniște jocul doșebit de perfid al diplomației habsburgice, de infiltrare sistematică pe țărmurile Adriaticei pînă la sud de Muntenegru și spre Salonic, încercînd să intuiască aranjamentele marilor puteri și jocul de culise al acestora.

f) Contradicții deosebit de puternice frămîntau însăși societatea turcă. Falnicul Imperiu otoman de odinioară era de la începutul sec. al XIX-lea în totală decădere. Sultanii Selim III (1789—1807), Mahmud II (1808—1839) și în special Abdul Medjid I (1839—1861) au inițiat o serie de reforme, care să adapteze instituțiile Turciei la noile condiții moderne. Desființarea corpului de ieniceri (1826), îndepărtarea relativă a influenței marilor aiani, urmate de reorganizări administrative, au creat premise pentru o nouă creștere a autorității sultanului, spre o monarhie centralizată. Începe să se schimbe mentalitatea turco-islamică față de lumea creștină, în sensul recunoașterii egalității supușilor, fără deosebire de credință. Însuși sultanul Mahmud al II-lea încerca să confirme acest principiu, declarînd : „Eu deosebesc pe musulmani la moscheie, pe creștini în biserică, iar pe evrei la sinagogă ; în afara lor, cu nu-i deosebesc“⁴.

Totuși, reformele preconizate de Tanzimat, deși au reprezentat un moment de cotitură în istoria poporului turc, practic — mai ales în domeniul economic și politic — n-au avut efect, din cauza rezistenței elementelor conservatoare. Aplicarea lor, tărăgănîndu-se decenii, a arătat supușilor creștini incapacitatea administrației otomane de a le aplica. Totodată nu trebuie să uităm faptul că Turcia ieșind victorioasă din războiul Crimeii (1853—1856), în urma sprijinului acordat de Anglia și Franța, și-a reorganizat și modernizat armata cu ajutorul instructorilor străini și dotînd-o cu armament de ultimul tip începe să nu țină cont de doleanțele statelor vasale : România, Serbia, Muntenegru, Egipt, să sfideze cererilor supușilor balcanici și să se eschiveze de a efectua reforme, în ciuda insistenței cabinetului de la Petersburg sau chiar a întregii diplomații europene, profilînd de divergențele între marile puteri.

Deși, în 1869, a fost adoptată în Imperiul otoman legea cetățeniei în sensul modern al cuvîntului, și nu pe principii religioase, ca în trecut, care condiționau cetățenie de trecerea la islamism, în ciuda activității „Societății noilor otomani“ (Yeni Osmanlılar)⁵, care cercau reforme largi în cadrul societății otomane, majoritatea demnitarilor otomani,

⁴ Citat după Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, București, 1976, p. 310 ; de altfel volumul respectiv prezintă destul de bine încercările de regenerare ale Imperiului otoman din sec. al XIX-lea.

⁵ „Societatea noilor otomani“ constituită în 1865 și avînd ca ideologi o serie de personalități literare și politice ca : Ibrahim Sinsi, Namik Kemal, Ziya Pașa etc. luptau împotriva absolutismului, cereau reforme largi, constituție și chiar republică. Ideologia lor avea un caracter iluminist, preconizînd instrucțiunea ca factor de bază în aplicarea acestor reforme. O parte din aceștia vor forma mai tîrziu organizația „Junilor turci“.

a feudalilor otomani și în special bașbuzucii, cerchezii și tătarii stabiliți în Peninsula Balcanică⁶ nu puteau concepe să fie tratați ca egali cu creștinii, în plus să le cedeze și o parte din pământuri. Aceasta explică masacrele la care s-au dat turcii — ne referim în special la armata neregulată — mai ales în timpul răscoalei poporului bulgar din aprilie 1876 și rezistența acerbă a armatei otomane la Plevna, Șipca etc., precum și faptul că o serie de garnizoane, deși încercuite, au rezistat până la sfârșitul războiului (Vidin, Rusciuk, Silistra, Șumla, Varna etc.). Cu toate că existau o serie de elemente lucide la conducerea organelor centrale și la nivelul provinciilor, totuși linia generală era de a nu ceda în fața pretențiilor legitime ale popoarelor sau statelor, care erau în dependență totală sau parțială, încât această miopie și încăpăținare otomană a dus în mod firesc la unica soluție: războiul.

După cum se știe, în conjunctura problemei orientale, România, prin așezarea sa geografică, deținea o poziție cheie, deoarece în eventualitatea unui război ruso-turc, comandamentul militar țarist a optat totdeauna pentru frontul balcanic, cel din Caucaz sau atacarea direct de către flota rusă a bazelor turcești prezentau riscuri suplimentare⁷. Dacă turcii satisfăceau interesele legitime ale României, adică recunoașterea independenței de stat, cerută de atâtea ori și sub diverse forme în perioada 1859—1877 (amintim aici numai cele 7 revendicări din iunie 1876 ale ministrului de Externe, Mihail Kogălniceanu, cererile prezentate conferinței de la Constantinopol din decembrie 1876 etc.), mai mult ca probabil că România nu ar fi intrat în război, cu toate simpatiile ce o legau de balcanici, iar trupele sale masate la Prut, în loc de Dunăre și susținute de o parte din marile puteri, n-ar fi permis Rusiei să pornească prin teritoriul românesc un război împotriva Imperiului otoman, deoarece un război ruso-turc putea să aibă repercusiuni asupra integrității teritoriului românesc, lucru intuit de diplomația română.

Încât poziția României în perioada crizei orientale din anii 1875—1878 nu poate fi studiată cu toată obiectivitatea, dacă nu se ține cont de întreaga complexitate a problemelor ce frământau Europa, de faptul că România exista ca stat, cu instituții viabile, avea un guvern, care își asumase o serie de obligații, pe bază de tratate și convenții, mai ales cu puterile garante, încât simpatia sa față de creștinii balcanici trebuie să se manifeste cu multă prudență, căci de multe ori guvernul și autoritățile criticau pe față și sprijineau în ascuns pe insurgenți.

De fapt, pe plan extern România, Serbia și Muntenegru urmăreau aceleași obiective comune: abolirea suzeranității otomane și proclamarea independenței, coordonarea liniei politice comune față de acțiunile diplomatice ale marilor puteri în sud-estul Europei, înlăturarea Imperiului habsburgic dintr-o serie de teritorii care în urma consolidării statelor naționale urmau să revină lor și mai ales acordarea de ajutor populației din Peninsula Balcanică, care se găsea sub directă dominație a Imperiului otoman⁸. Desigur în realizarea acestor obiective se miza și pe sprijinul Greciei, care avea de recuperat o parte din Epir, o parte din Macedonia, Tesalia și numeroase insule care se mai găseau sub tutelă străină⁹.

Documentele atestă că România, deși s-a declarat inițial neutră, cînd Bosnia, Herțegovina și bulgarii din zona Stara Zagora (toamna anului 1875) s-au răscolat, a

⁶ Este vorba de tătarii din Bugeac și Crîmea, care au fost colonizați în Peninsula Balcanică după 1774 și mai ales după includerea Crîmei în cadrul Imperiului rus (1783). Vezi pt. aceasta: *Mark Plinsk Ottoman colonization of the Circassians in Rumli after the Crimean war*, în „*Etudes Balkaniques*”, nr. 3 (1972), p. 71—85. Cerchezii s-au așezat la Isaccea, Babadag, Balic în 1864, nedorind să rămînă în zonele montane ale Caucazului, trecute la Rusia.

⁷ Și cel balcanic avea două bariere naturale în fața înaintării ruse: Dunărea și Balcanii, dar acest inconvenient era compensat de faptul că populațiile creștine ar fi sprijinit pe ruși.

⁸ N. Ciachir, *Aspects concernant des relations politiques roumaino-serbes entre 1863—1875*, în „*Balkanica*”, V (1974), Beograd, p. 283—288; vezi și N. Ciachir, *Rumunija u borbi za nacionalno-ostobodenje balkanskih naroda (1856—1878)*, în „*Balkanica*”, VII (1976), Beograd, p. 183.

⁹ *Evangelhos Kofos, Greece and the eastern crisis, 1875—1878*, p. 22—24.

sprijinit lupta popoarelor din Balcani, dind azil refugiaților sârbi și bulgari și în numeroase cazuri ajutor material¹⁰. Prin teritoriul României s-a permis trecerea în Serbia a numeroși voluntari, arme, muniții, alimente, medicamente, ceea ce i-a adus în repetate rânduri proteste din partea guvernului otoman și suspiciuni din partea majorității marilor puteri, care doreau menținerea statului-quo în Balcani¹¹.

De asemenea România a continuat să sprijine editarea de periodice și cărți bulgărești, aici după cum se știe și-au desfășurat activitatea nestingheriți corifeii renașterii bulgare, ca Gheorghe Sava Racovschi, Vasil Levschi, Hristo Botev, Liuben Caravelov și tot cu asentimentul României au fost instruiți, lângă Ploiești, detașamentele de voluntari, care au format nucleul armatei bulgare¹².

Că neutralitatea României era de natură tactică și că cercurile conducătoare românești vedeau rezolvarea problemelor balcanice în general și ale țării noastre în special pe calea armelor, o vădește și o scrisoare a prințului Carol, trimisă tatălui său în august 1875, care scria: „Orientul creștin este sătul de reaua administrație turcească... Înalta diplomație este neputincioasă a rezolva chestiunea Orientală, care nu poate fi rezolvată decât în Orient, chiar pe teatrul războiului, cu concursul popoarelor direct interesate”¹³. În continuare, Carol arăta că, în situația complicată creată în Balcani, România trebuia să se întărească din punct de vedere economic și militar pentru a face față oricărei eventualități¹⁴. În acest sens, consulul Serbiei, acreditat la București, raporta Belgradului, în decembrie 1875, că România se pregătea din punct de vedere militar, putându-se bizui în primăvara anului 1876 pe circa 50 000 de soldați apti de luptă¹⁵. Opinia publică românească își manifestă din ce în ce mai mult dorința participării la război alături de Serbia și Muntenegru, pentru ca prin luptă să-și cîștige independența. „Aici toți sînt contra turcilor și spiritul public începe să devină războinic” — nota Carol în memoriile sale¹⁶. Parelel cu acțiunile de întărire a capacității sale militare, România urmărea prin presiuni făcute asupra Turciei să obțină pe cale pașnică recunoașterea independenței. Respingerea acestor doleanțe, ca și înfrîngerea militară a Serbiei din toamna anului 1876, o face să se orienteze spre o înțelegere cu Rusia. Oamenii politici români și în speță guvernul liberal al lui I. C. Brătianu, aflat la putere, erau conștienți că statele și popoarele din sud-estul Europei singure nu pot înfrînge potențialul militar otoman, mai ales că în spatele acestuia se găseau o serie de mari puteri ce doreau menținerea integrității.

Dacă diplomația țaristă, dînd dovadă de multă abilitate, a reușit să convingă cele 5 mari puteri (Anglia, Franța, Germania, Austro-Ungaria, Italia), ca alături de dînsa să iscălească protocolul de la Londra din 31 martie 1877 (stil nou), care obliga Turcia să efectueze reforme, iar în caz de refuz Rusia era puterea mandatară a Europei de a-i face război, diplomația română obține și ea un real succes, căci prin convenția româno-rusă din 4 aprilie 1877 se prevedea ca integritatea țării și fie respectată. În urma încheierii acestei convenții, guvernul român, prin măsurile luate și prin posibilitățile create armatei ruse de a trece nestingherită prin România, s-a angajat activ în evenimentele din Balcani, ajungînd de fapt la o stare de război cu Împériul otoman (29 aprilie 1877). Astfel România a răspuns cu tunul la provocările Turciei, în timp ce Parlamentul țării hotărâ la 9 mai 1877 ruperea oricăror legături cu Poarta și proclamarea independenței de stat¹⁷.

¹⁰ Arh. St. Buc., MAI, Div. Aom., dos. 5 094 (1876); vezi și Arh. St. Craiova, fond Prefectura Dolj, dos. 95 (1876), etc.

¹¹ N. Ciăchir, *România în sud-estul Europei (1848—1886)*, București, 1968, p. 111.

¹² *Sbornik ot dokumenti. Bălgarscoto opolcenie*, Sofia, 1960, doc. 162, 227, 232.

¹³ *Regele Carol I, Acte și cuvîntări*, vol. I, p. 430.

¹⁴ *Ibidem*, p. 430—431.

¹⁵ Arh. M.A.E. a Iugoslaviei, P/S, III, teleg. cifr. din 11 dec. 1875.

¹⁶ *Memoriile regelui Carol I*, vol. IX, p. 6.

¹⁷ *Doc. privind răz. ind.*, II, Buc., 1952, p. 666.

Vestea proclamării independenței de stat a României a fost primită cu satisfacție și bucurie de către Serbia, Grecia și Muntenegru, ca de altfel și de către poporul bulgar și de ceilalți creștini care locuiau în perimetrul balcanic¹⁸. Foarte curînd armata română cu un efectiv de circa 50 000 de oameni va trece Dunărea, participînd alături de armata rusă la luptele din vestul Bulgariei, evidențiindu-se în mod deosebit la Grivița, Plevna, Rahova, Smîrdan și în fața Vidinului¹⁹. „Sîngele vărsat de ostașii români — arată istoricul bulgar Hristina Mihova — la Grivița, Rahova și Smîrdan a cimentat unitatea și legăturile prietenești între poporul bulgar și român în lupta împotriva dominației otomane”²⁰. Iar ziarul grec „Stoa” făcea aprecieri elogioase la adresa armatei române, socotind-o „...ca model demn de imitat de către popoarele balcanice”²¹.

Este necesar să facem precizarea că armata română s-a ciocnit pe frontul balcanic cu trupele de elită ale Imperiului otoman și că a luptat în sectorul cel mai important al războiului, sectorul care a decis soarta războiului. Din cele 7 armate turcești care făceau securitatea Imperiului, trupele de elită păzeau linia Dunării, de unde așteptau lovitură principală, plus cele care aveau garnizoană la Istanbul și în împrejurimi. În plus, Vidinul, acolo unde vor acționa trupele române, era cetatea turcă cea mai întărită cu artilerie (Vidinul avea 90 tunuri ; Silistra = 24 ; Rusciuk = 18 ; Șumla = 16 ; Varna = 30 ; Istanbul = 18). De asemenea, cea mai puternică concentrare de forțe turcești se găsea în zona Vidinului : 53 100 militari, urmat de Silistra (13 890), Șumla (10 900), Rusciuk (10 000) etc. Nu trebuie uitat faptul că infanteria turcă avea numeroși instructori străini și în mare parte era dotată cu arma modernă americană Peabody-Martini (seria 1870, cu viteza inițială a glonțului de 415 m/sec), cavaleria cu revolvere Smitt et Bacon și revolvere Colt, iar artileria începea să fie dotată tot mai mult cu tunuri Krupp, care și-au arătat eficacitatea în special în războiul franco-prusac din anii 1870—1871²².

Deși aveau armament superior, otomanii adoptaseră tactica unui război defensiv, așa cum făcuse Omer pașa să-i oprească pe ruși pe linia Dunării în tot timpul războiului Crimeii. Însă comandantul șef Abdul Kerim Nadir pașa, deși era un bun ofițer de stat major cu studii militare făcute la Viena, fiind bătrîn, bolnav și lipsit de inițiativă, n-a acționat prompt, încît rușii forțaseră și trecuseră Dunărea²⁴. Mareșalul turc a fost destituit și judecat de curtea mărtială, dar inevitabilul se produsese, rușii trecuseră Dunărea, înaintaseră cu armata de centru pînă la Șipca, împărțind practic armata turcă în două.

În această conjunctură, în scopul opririi înaintării rusești și creării unui pericol de flanc, este întărită cetatea Plevna și trimis acolo capabilul ofițer Osman pașa, care se evidențiasse în campania împotriva Serbiei din 1876, drept care fusese avansat la gradul de mareșal (mușir)²⁵. Cele două atacuri nereușite ale rușilor de la Plevna au făcut să licărească pentru turci ideea schimbării raportului de forțe, mai ales că principalele cetăți turcești de pe Dunăre erau încă în mina otomanilor (Vidin, Rahova, Rusciuk, Silistra), bine fortificate, bine înarmate și bine aprovizionate și care în orice moment puteau periclita spatele frontului rusc²⁶. În plus, cercurile politice din Anglia și Austro-Ungaria erau satisfăcute de insuccesele rusești din sectorul Plevna, deși iscăliseră protocolul de la Londra din 31 martie 1877, deoarece victoriile inițiale ale rușilor îi înspăimîntau

¹⁸ Pentru amănunte vezi Cedomir Popov, *Francuska i Srbija 1871—1878*, Beograd, 1974 ; vezi și Dimitrije-Dimo Vujovč, *Crna Gora i Francuska 1860—1914*, Cetinja, 1971.

¹⁹ *Istoricul războiului din 1877—1878*, part. I, Buc., 1887, p. 263—265.

²⁰ Hristina Mihova în *Sbornik Statii. Osvobođenieto na Bdgaria ot tursko igo (1878—1958)*, Sofia, 1958, p. 217.

²¹ Reproduș în *Evangelos Kofos*, op. cit., p. 31.

²² *Voenna podgotovka i provejdane na Aprilskoto vdstanie 1876*, Sofia 1976, p. 192.

²³ *Ibidem*, p. 192—194.

²⁴ Cem Atabeyoglu, Gazi Osman pașa, în revista „Pirelli”, apr. 1976, revistă ce apare la Istanbul.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

la ideea trecerii sud-estului Europei sub control rusesc. De asemenea, trebuie să arătăm că, pe baza unor documente care au fost date destul de recent la iveală, la 19 zile după iscălirea protocolului de la Londra Anglia dezavuează acest document și faptul că Rusia începuse războiul, anunțând Petersburgul că va acționa în raport cu interesele sale și duce tratative în acest sens cu Viena. Austro-Ungaria, deși iscălise un document secret cu Rusia (convenția secretă de la Budapesta din 15 ian. 1877), care-i făgăduia Bosnia și Herțegovina în schimbul neutralității, era foarte sensibilă la avansurile Londrei, deoarece de aceea se putea alege cu mai multe avantaje, de asemenea avea unele îndoieli pe care încerca să i le spulbere Bismark, că partenerul rus s-ar putea să nu-și respecte angajamentele.

Înaltul comandament rus, care cunoaștea exact situația, nu întâmplător a lansat cele două telegrame de colaborare grăbnică prințului Carol, prin persoana cea mai autorizată, marele duce Nicolae, care deținea funcția de comandant șef al frontului din Balcani. Cu siguranță, el a cerut în acest sens aprobarea țarului Alexandru II, care se găsea pe front, iar expedierea lor, adică a telegramelor, din moment ce s-a făcut, evident că primise girul țarului. În această conjunctură, sînt trimise cele două telegrame ale Marelui Duce Nicolae, intervenția armatei române făcîndu-se într-un moment psihologic.

Căderea Plevnei — considerată de documentele rusești și otomane²⁷ ca locul unde s-a decis soarta războiului — a avut un răsunset enorm și în întregul sud-est european, provocînd reîntrarea în război a Serbiei. În proclamația dată cu această ocazie, de către prințul Milan, se arată : „Vom găsi pe cîmpul de luptă viteaza armată rusă acoperită de glorie eroică ; vom găsi pe frații muntenegreni și pe vitejii noștri vecini români, care trecînd Dunărea, s-au dus să se lupte pentru independența și libertatea oreștinilor asupriți“²⁸.

Războiul din 1877—1878 — care a reunit pe cîmpul de luptă români, sîrbi, muntenegreni, bulgari, insurgenți din Bosnia și Herțegovina, voluntari din Macedonia, Epir, Tesalia, alături de ruși — a reprezentat cea mai importantă etapă în lupta popoarelor din sud-estul Europei împotriva dominației otomane, războiul soldîndu-se cu recunoașterea independenței de stat a României, Serbiei, Muntenegrului și crearea Principatului autonom Bulgar²⁹.

Chiar dacă n-au fost respectate în întregime doleanțele popoarelor balcanice, la trei state li s-a recunoscut independența de stat, cîștigată de ele înșile pe cîmpul de luptă, s-a creat un principat autonom, s-au statornicit relații de tip capitalist în cea mai mare parte a peninsulei, dînd un puternic impuls societății în această parte a Europei.

LA CRISE BALKANIQUE DES ANNÉES 1875—1878 ET LA POSITION DE LA ROUMANIE

R é s u m é

A partir des actes d'archive roumains et yougoslaves, des collections de documents et d'études qui exposent le point de vue de l'historiographie roumaine, yougoslave, bulgare, grecque et turque, l'auteur met en évidence les mutations qui ont eu lieu dans les Balkans entre

²⁷ Mufassal, *Osmanlı tarihı*, VI, İstanbul, 1936, p. 3309 ; vezi și Hâmi Danlımend, *Osmanlı tarihı*, Cild, IV, p. 304 ; Cem Atabeyoglu, *Gazi Osman paşa*, în „Pirelli“, nr. 4 (1976) ; vezi și *Sbornik materialov i dokumentov po russko-turečkoj voine na Balkanskom poluostrve etc.*, Petersburg, 1898—1910.

²⁸ Document privind războiul de independență, vol. VIII, p. 43.

²⁹ N. Ciachir, *România și problema orientala*, în „Rev. româna de studii internaționale“, nr. 2 (1970), p. 82—83.

1875—1878 — point de crise de la question balkanique, soldée par la conquête de l'indépendance de la Roumanie, la Serbie, du Monténégro et la création de la Principauté Bulgare autonome.

On démontre, toujours à partir des documents que la guerre de 1877—1878 a fait se réunir sur le champ de bataille, Roumains, Serbes, Monténégrins, insurgés de Bosnie et Hertzegovine, volontaires de Macédoine, Epte, Thessalie a côté des Russes. Constituant la plus importante étape dans la lutte des peuples du sud-est de l'Europe contre la domination ottomane, la guerre de 1877—1878 a réduit autant que possible cette domination dans les Balkans.